

Mánudaginn 25. maí 1964.

Nr. 140/1963. **Oddviti Reykdælahrepps f. h. hreppsins og Oddviti Aðaldælahrepps f. h. hreppsins**
(Friðrik Magnússon hrl.)

gegn

Landbúnaðarráðherra f. h. Kirkjujarðasjóðs
(Hafsteinn Sigurðsson hdl.).

Dómenndur:

hæstaréttardómararnir Þórður Eyjólfsson, Gizur Bergsteinsson og Jónatan Hallvarðsson og Ármann Snævarr prófessor og Logi Einarsson yfirsakadómari.

Kristfé.

Dómur Hæstaréttar.

Áfrýjendur hafa skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 18. október 1963. Eru kröfur þeirra þessar:

„Að hinum áfrýjaða dómi verði hrundið. Að stefndi, landbúnaðarráðherra f. h. Kirkjujarðasjóðs, verði dæmdur til viðurkenningar og greiðslu á árlegri afgjaldsskyldukvöð af hinni fornu kirkjujörð Geitafelli í Aðaldælahreppi, Suður-Þingeyjarsýslu, svo nefndu „Geitafellsómagameðlagi“, er greiða beri með árlegri peningagreiðslu fyrir hvert fardagaár, er jafngildi 144 álnum á landsvísu eftir verðlags-skrár meðalverði, $\frac{8}{15}$ hluta til Reykdælahrepps og $\frac{7}{15}$ hluta til Aðaldælahrepps, svo og til greiðslu áfallinna, vanguardinna greiðslna fyrir fardagaárin 1958—1960, að upphæð samtals kr. 6245.28 — sex þúsund tvö hundruð fjöru-tíu og fimm krónur $\frac{28}{100}$ — þar af $\frac{8}{15}$ hluta, kr. 3330.82, til Reykdælahrepps og $\frac{7}{15}$ hluta, kr. 2914.46, til Aðaldælahrepps auk 8% ársvaxta af upphæðunum frá 1. júní 1960 til greiðsludags.“

Þá krefjast áfrýjendur málskostnaðar úr hendi stefnda í héraði og hér fyrir dómi, eins og málið væri ekki gjafsóknarmál, en þeir hafa fengið gjafsókn fyrir Hæstarétti með bréfi dómsmálaráðherra 1. apríl 1964.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti úr hendi áfrýjenda.

Nokkur ný gögn hafa verið lögð fram í Hæstarétti.

Með hæstaréttardómi 25. janúar 1878, sem staðfesti að niðurstöðu til landsyfirréttardóm frá 1. júní 1874, var sóknarprestinum í Grenjaðarstaðarprestakalli dæmt skylt að greiða til fátækra sjóðs Helgastaðahrepps fyrir fardagaárin 1867—1874 árlega 144 álnir á landsvisu eða í peningum eftir hvers árs verðlagsskrár meðalverði allra meðalverða. Er niðurstaða dómanna á því reist, að samkvæmt fornum máldögum Grenjaðarstaðarkirkju hvíli á henni árleg afgjaldsskylda, 144 álnir á landsvisu, til fátækra sjóðs Helgastaðahrepps. Meðal annars er vísað til máldagabókar Péturs biskups 1394, sbr. erindisbréf handa biskupum 1. júlí 1746, en í máldagabók þessari segir um kirkju á Grenjaðarstað: „Hér skal og vera þriggja marka kristfjár ómagi og stendur fyrir Geitafell.“ Í máli því, sem hér er til meðferðar, ber að leggja hæstaréttardóminn frá 1878 til grundvallar um það, að þá hafi framangreind afgjaldsskylda til handa Helgastaðahreppi hvílt á Grenjaðarstaðarprestakalli.

Helgastaðahreppi var með stjórnarráðstöfun 28. desember 1893 skipt í tvö sveitarfélög, Reykdælahrepp og Aðaldælahrepp. Skyldi eignum og skuldum Helgastaðahrepps skipt milli hinna nýju hreppa þannig, að í hluta Reykdælahrepps komi $\frac{8}{15}$, en í hluta Aðaldælahrepps $\frac{7}{15}$.

Með lögum um laun sóknarpresta nr. 46/1907 var komið á nýrri skipan um eignir og tekjur lénskirkna. Samkvæmt 8. gr. laganna og með þeim undantekningum, sem þar getur, var hreppstjórum falið að innheimta eftirgjöld kirkjujarða, og samkvæmt 24. gr. laganna skyldu eftirgjöldin renna í Prestlaunasjóð. Að því er Grenjaðarstaðarprestakall varðar, kom þessi skipan til framkvæmda árið 1911, þegar þar urðu prestaskipti, sbr. 26. gr. laganna. Þá var og með 15. gr. laga um sölu kirkjujarða nr. 50/1907 ákveðið, að andvirði seldra kirkjujarða og ítaka skyldi renna í Kirkjujarðasjóð, og þangað skyldi einnig leggja peningaeign prestakalla.

Fram til 1911 var sóknarprestur að Grenjaðarstað í fyrirsvari um að fullnægja umræddri afgjaldsskyldu til hreppanna, en þá fluttist fyrirsvarið til Stjórnarráðsins vegna

sjóða þeirra, sem tekjur af kirkjujörðum og andvirði seldra jarða rann til samkvæmt framangreindum lögum frá 1907. Kirkjujarðasjóður seldi Geitafell árið 1916, og féll andvirði jarðarinnar til hans. Ekki var áskilið af hálfu Kirkjujarðasjóðs með samþykki fyrirsvarsmanna Reykdælahrepps og Aðaldælahrepps, að kaupandi að Geitafelli tækist afgjalds skylduna á hendur, og fór því engin lögmæt skuldskeyting fram, þegar sú jörð varð seld. Leiðir þetta til þess, að skyldan hvílir áfram á stefnda.

Samkvæmt því, sem að framan er rakið, verður stefnda dæmt að greiða Reykdælahreppi kr. 3330.82 og Aðaldælahreppi kr. 2914.46. Þá ber stefnda og að greiða 7% ársvexti af greindum fjárhæðum frá 1. júní 1960 til greiðsludags.

Málflutningslaun talsmanns áfrýjenda í héraði og fyrir Hæstarétti eru ákveðin samtals kr. 22.000.00. Ber ríkissjóði að greiða þau og svo allan annan gjafsóknarkostnað áfrýjenda í héraði og fyrir Hæstarétti. Að öðru leyti falli málskostnaður niður.

Dómsorð:

Stefndi, landbúnaðarráðherra f. h. Kirkjujarðasjóðs, greiði áfrýjanda oddvita Reykdælahrepps f. h. hreppsins kr. 3330.82 ásamt 7% ársvöxtum frá 1. júní 1960 til greiðsludags. Þá greiði stefndi og áfrýjanda oddvita Aðaldælahrepps f. h. hreppsins kr. 2914.46 ásamt 7% ársvöxtum frá 1. júní 1960 til greiðsludags.

Ríkissjóður greiði allan gjafsóknarkostnað áfrýjenda bæði í héraði og fyrir Hæstarétti, þar með talin málflutningslaun talsmanns áfrýjenda í héraði og fyrir Hæstarétti, Friðriks Magnússonar hæstaréttarlögmanns, samtals kr. 22.000.00. Að öðru leyti fellur málskostnaður niður.

Dómur aukadóms Þingeyjarsýslu 1. ágúst 1963.

Ár 1963, fimmtudaginn 1. ágúst, kl. 9, var á aukadómpingi Þingeyjarsýslu, sem haldið var í skrifstofu embættisins í Húsavík af Jóhanni Skaptasyni sýslumanni, kveðinn upp dómur í málinu nr. 6/1961: Hreppsnefndir Aðaldæla- og Reykdælahrepps gegn landbúnaðarráðherra f. h. Kirkjujarðasjóðs.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 24. júlí, hafa oddvitarnir Bjartmar Guðmundsson, Sandi, f. h. hreppsnefndar Aðaldælahrepps í Suður-Þingeyjarsýslu og Áskell Sigurjónsson, Laugafelli, f. h. hreppsnefndar Reykdælahrepps í sömu sýslu höfðað fyrir aukadómpingi Þingeyjarsýslu með stefnu, útgefinni 30. maí 1961, gegn landbúnaðarráðherra f. h. Kirkjujarðasjóðs til viðurkenningar á afgjaldsskyldu Kirkjujarðasjóðs af hinni fornu kirkjujörð Geitafelli, nú í Aðaldælahreppi, áður í Helgastaðahreppi, þ. e. til greiðslu hins svonefnda „Geitafellsómagameðlags“, og til greiðslu vangoldinna, gjaldfallinna árgreiðslna meðlagsins fardagaárin 1958, 1959 og 1960.

Afgjaldsgreiðslan er virt á 144 álnir á landsvísu, og skiptist hún milli hreppanna þannig, að Reykdælahreppur á $\frac{1}{15}$ hluta greiðslunnar, en Aðaldælahreppur $\frac{7}{15}$ hluta.

Samkvæmt stefnunni gera stefnendurnir þær kröfur fyrir dómi, að stefndi, landbúnaðarráðherra f. h. Kirkjujarðasjóðs, verði dæmur til viðurkenningar og greiðslu á árlegri afgjaldsskyldukvöð af hinni fornu kirkjujörð Geitafelli í Aðaldælahreppi í Suður-Þingeyjarsýslu, svonefndu „Geitafellsómagameðlagi“, er greiða beri með árlegri peningagreiðslu fyrir hvert fardagaár, er jafngildi 144 álnum á landsvísu eftir verðlagsskrármeðalverði, $\frac{1}{15}$ hluta til Reykdælahrepps og $\frac{7}{15}$ hluta til Aðaldælahrepps, svo og til greiðslu áfallinna vangoldinna greiðslna fyrir fardagaárin 1958—1960, að upphæð samtals samkvæmt framansögðu kr. 6.670.08 — sex þúsund sex hundruð og sjötíu krónur $\frac{9}{100}$ —, þar af $\frac{1}{15}$ hluta, kr. 3.357.38, til Reykdælahrepps og $\frac{7}{15}$ hluta, kr. 3.112.70, til Aðaldælahrepps, auk 8% ársvaxta af upphæðunum frá 1. júní 1960 til greiðsludags og málskostnaðar eftir framlögðum reikningi eða mati dómarans.

Síðar lækkuðu stefnendur kröfu sína lítils háttar vegna reikningsskekkju, og voru endanlegar fjárkröfur þeirra þannig:

Fardagaár	Hluti Reykdælahrepps	Hluti Aðaldælahrepps
1957—1958	kr. 991.49	kr. 867.55
1958—1959	— 1.121.28	— 981.12
1959—1960	— 1.218.05	— 1.065.79
	<hr/> Kr. 3.330.82	<hr/> Kr. 2.914.46

Kröfuupphæð samtals kr. 6.245.28 auk vaxta sem að fram-
an greinir.

Stefndi hefur krafizt sýknu og málskostnaðar eftir mati rétt-
arins.

Róta máls þessa er langt að leita. Er það sprottið af máls-
greinum í gömlum máldögum, sem geta um eignir kirkna og
kvaðir á eignunum.

Því er haldið fram, að samkvæmt máldögum hafi hvílt
á kirkjújörðinni Geitafelli sú kvöð, að sá, er nyti afgjalds henn-
ar, þ. e. Grenjaðarstaðarprestur, ætti að halda þriggja marka
ómaga.

Þegar séra Jón Jónsson tók við Grenjaðarstað árið 1827, krafð-
ist hreppstjórnin þess, að hann framfleytti á tekjum sínum af
staðnum einum veizlumanni kvengildum og einum þriggja marka
ómaga, auk ómaga tvær vikur um jól og sjö vikur á lönguföstu.

Krafan byggðist á ákvæðum aldagamalla máldaga.

Prestur taldi sér óskýlt að verða við kröfum hreppstjóranna,
en deilunni lauk með sætt 1830. Gengst presturinn undir að
greiða Helgastaðahreppi árlega rúmlega 164 álnir, en á móti
skyldi aukaútsvar prests einungis vera 50% af því, sem ella
hefði átt að vera.

Prestur stóð að sjálfsögðu við sættina.

Hann andaðist 1866. Tók þá við brauðinu Magnús sonur hans,
maður um sextugt, sem verið hafði aðstoðarprestur föður síns
síðustu 12 árin. Hann neitaði að greiða fátækraframfærslufram-
lagið, sem faðir hans hafði samið um að greiða. Var kröfunni
þá stefnt til dóms, og lauk deilunni með hæstaréttardómi 1878,
sem gerði presti að greiða 144 álnir á ári til Helgastaðahrepps.
Mun sú fjárhæð hafa verið greidd árlega Helgastaðahreppi af
Grenjaðarstaðarpresti, unz hreppnum var skipt í tvö hrepps-
félög 1896, og síðan stefnendum þessa máls til 1911, eða prest-
ur hafa haldið ómaga á heimili sínu.

Árið 1911 tók Kirkjujarðasjóður við kirkjújörðum Grenjaðar-

staðar, og var hreppstjórum þá falið að greiða framlagið af eftirgjaldi afréttarlandsins Þeistareykja. Löngu áður hafði presturinn á Grenjaðarstað samið við hreppsnefnd Helgastaðahrepps um það, að hreppurinn notaði afréttarlandið, og að eftirgjaldið skyldi vera jafnt Geitafellsómagameðlaginu.

Síðan 1911 greiddu svo hreppstjórnarnir meðlagið af jarðar-afgjöldum, fyrst af afgjaldi Þeistareykja, en eftir að hrepparnir (stefnendur) keyptu afréttarlandið 1915, af öðrum jarðar-afgjöldum, að því leyti sem þau hrukku til heima fyrir, en mismuninn greiddi sýslumaður af gjöldum úr öðrum hreppum, ef tekjur af jörðum í heimahreppi hreppstjóra hrukku ekki til, stundum þó úr prestlaunasjóði hreppsins. Gekk það svo til 1958. Þá nægðu afgjöld 13 ríkisjarða í Aðaldælahreppi og Reykdælahreppi vart fyrir Geitafellsómagameðlaginu, og þá neitaði Stjórnarráðið (Dómsmálaráðuneytið) algerlega að halda áfram greiðslunum og taldi skyldu til þess niður falla.

Oddvitar hreppanna vildu ekki sætta sig við þessa ákvörðun ráðuneytisins og höfðuðu því mál þetta.

Stefnendur vísa til þess kröfu sinni til stuðnings, að meðlagið hafi jafnan verið greitt hreppssjóði síðan 1830 eða ómaga hafi verið framfleytt á því heima hjá Grenjaðarstaðarpresti, greiðsluskyldan sé staðfest með hæstaréttardómi frá 1878 og sé „Geitafellsómagameðlagið“ síðan einn af föstum tekjuliðum hreppanna, sem stöðugt sé reiknað með og fjárhagsleg afkoma hreppanna hvíli á meðal annars.

Jafnframt er því haldið fram, að ekkert það hafi gerzt á umliðnum árum, síðan hæstaréttardómurinn gekk, sem breytt hafi getað greiðsluskyldunni.

Verjandinn hefur vefengt það, að afgjaldsskyldukvöð hafi hvílt réttilega á Geitafelli á umliðnum árum, en jafnframt haldið því fram, að hafi svo verið, þá hafi kvöðin verið bundin við sjálfa jörðina og fylgt henni við eigendaskipti. Jörðin hafi verið seld ábúanda 1916, og þá hafi Kirkjujarðasjóður losnað undan greiðsluskyldunni, hafi hún á annað borð verið fyrir hendi, því að jörðin hafi verið seld, svo sem allar ríkisjarðir, sem seldar voru um það leyti, með áhvílandi kvöðum og skyldum. Hafi greiðsluskyldan því, ef nokkur var, hvílt á einstaklingum til ársins 1938, er ríkið keypti jörðina á ný, en síðan flutzt yfir á núverandi eiganda, er hann keypti jörðina 1952.

Það er að vísu rétt, að venja er að selja jarðir með áhvílandi kvöðum, en afsalsbréfið frá 1916 hefur ekki fyrirfund-

ízt og því ekki verið fram lagt í máli þessu. Auk þess virðist „Geitafellsómagameðlagið“ hafa í framkvæmdinni verið í svo lausu sambandi við Geitafell, að vafasamt er, að kaupanda væri ljóst, að það teldist hvíla á jörðinni, enda hann sjálf sagt aldrei verið um það krafinn, þar sem Kirkjujarðasjóður hélt áfram að inna það af hendi þrátt fyrir söluna. Árið 1952 er jörðin seld til að verða ættaróðal, og kæmi þá vart til greina að láta hvíla á henni afgangskvöð, sem næmi allt að tvítugföldu afgangi, miðað við afgang erfðaleigujarða og landverð jarðarinnar eitt.

Þar sem Kirkjujarðasjóður hélt áfram að greiða afgangskvöðina umyrðalaust árlega, eftir að jörðin Geitafell var seld 1916, verður að líta svo á, að hann hafi talið sig eiga að standa undir afgangskvöðinni, meðan hún væri við lýði.

Stefndi verður því ekki sýknaður á þeim grundvelli, að hann hafi leyst sig undan greiðsluskyldunni við sölu Geitafells.

Varnaraðilinn hefur til vara haldið því fram, að afgangskvöðin væri niður fallin vegna breyttra þjóðfélagshátta og að meðlagsgreiðslur þær, sem fram til ársins 1958 fóru fram til stefnenda, svari ekki upphaflegum tilgangi þess, sem stofnaði til meðlagskvaðarinnar. Til hennar hafi verið stofnað í því skyni að bæta úr neyð bágstaddra, en hreint ekki til að skapa hreppsfélögum tekjustofn og léttu þannig gjöld hreppsþúa. Hafi því kvöðin átt að falla niður, þegar hún hætti að þjóna þessum tilgangi, og í síðasta lagi þegar farið var að greiða verulegan hluta framfærslukostnaðar af ríkisfé.

Þessu sjónarmiði er mótmælt af stefnendum.

Þetta sjónarmið kom til álita, er málið var fyrir dómstólum á fyrri öld, og sýknaði héraðsdómur Grenjaðarstaðarprest á þeim grundvelli. Hins vegar var þetta sjónarmið hvorki talið valda sýknu fyrir Landsyfirdómi né Hæstarétti, sem báðir töldu kvöðina í gildi, en á ólíkum forsendum. Komu því fram við mála- reksturinn þrjú ólík sjónarmið dómstólanna um tilveru afgangskvaðarinnar.

Talið er, að fyrsta heimild fyrir „Geitafellsómagameðlaginu“ sé í Auðunnarmáldaga frá 1318, „(c. kirkjan á) reka með öllum fríðendum á Sandi, er Guðmundur gaf Eyjólfsson, þá er Ísleifur hélt stað, þá skal hafa Geitafellsland er við tekur og þriggja marka ómaga.“

Í Péturs biskups máldaga frá 1394 segir: „Hjer skal vera 3 marka kristfjárómagi og stendur fyrir Geitafell.“

Sigurðarregistur telur þessar kvaðir á eignum Grenjaðarstaðar: „Á þessu fé eiga að vera prestar tveir, veizlumaður kven-gildur, einn þriggja marka ómagi, einn annar fátækur maður um föstutíma 7 vikur, annar um jól 13 daga.“

Framangreindur landsyfirrættardómur taldi kvöðina vera við lýði, fyrst sannað væri, að hún hefði löglega til orðið, og skipti ekki máli, þótt hún hefði ekki verið efnd um aldir.

Hæstiréttur taldi hins vegar nauðsynlegt, að skyldan hefði verið viðurkennd og efnd á undanförunum öldum, og áleit, að svo hefði verið, og væri hún því við lýði, er dómur gekk.

Stefndi í máli þessu hefur látið viðurkenndan fræðimann rannsaka eftir fornum skjölum uppruna og viðhald „Geitafellsómaga-kvaðarinnar“, og liggur árangur af starfi hans og umsögn fyrir á dómsskjölum máls þessa nr. 21 og 22.

Af skýrslum hans er helzt að ráða, að allt sé á huldu um uppruna kvaðarinnar og efndir á meðlagsskyldunni. Óljóst sé, hvort föstu ómagarnir á Grenjaðarstað hafi átt að vera tveir eða bara einn, þ. e. að orðalagið kvengildur ómagi og þriggja marka ómagi, sem sé hið sama, hafi valdið því, að Sigurðarregistur hafi gert úr tvo ómaga í stað eins.

Hann ályktar um framkvæmdina: „Það virðist svo, að það fé, sem fylgir Grenjaðarstað og ætlað var til framfærslu, hafi horfið til sérstakrar framfærslu kennimanna og stúdenta.“

Prestarnir hafa í yfirlitum um tekjur og gjöld embættis síns talið ómagaframfærsluskyldu til gjalda, en hvergi eru sönnur fyrir því, að hún hafi raunverulega verið innt af hendi. Og af bréfi séra Magnúsar Jónssonar frá tímum málaferlanna virðist augljóst, að hún hafi ekki verið innt af hendi til hreppsins um ómunatið, áður en faðir hans var krafinn um fullnustu hennar, er hann tók við embætti. En vafalaust hafa prestarnir jafnan talið sér skylt að veita gestum og gangandi fyrirgreiðslu og líklega oft haft á staðnum fólk, sem þeir hafa getað reiknað með sem ómaga að þeirrar tíðar hætti.

Hreppstjórnarnir kröfðu séra Jón Jónsson um allt það fátækraframfæri, sem Sigurðarregistur frá 1569 getur um, að hvíli á Grenjaðarstað, en svo virðist, að við sættina hafi þeir slegið af og „Geitafellsómagameðlagið“ eitt hafi orðið eftir sem kvöð á eignum staðarins. Prestur virðist hafa gengizt nauðugur undir kvöð þessa, og þegar sonur hans, séra Magnús, greindur, reyndur og roskinn maður, tekur við embættinu eftir föður sinn, þverneitar hann að undirgangast kvöðina án dóms. Undirstrikar það

afstöðu þeirra feðga í máli þessu. Séra Magnús tapaði málinu endanlega fyrir Hæstarétti. Varð að sjálfsögðu að sitja við svo búið á þeim tíma.

Síðan hæstaréttardómurinn gekk, líða 80 ár, unz Dómsmálaráðuneytið ákvað að hætta að greiða „Geitafellsómagameðlagið“.

Hefð vinnst ekki á afgjaldsskyldum, og nægir því ekki til réttlætningar kvaðarinnar að vísa til þess, að hún hafi verið innt af hendi um langt árabíl.

Það virðist fullkomlega eðlilegt og rétt að leita á ný álits dómstóla um það, hvort kvöðin sé enn við lýði, þrátt fyrir breytingar þjóðfélagshátta liðinna 80 ára.

Sækjandi hefur í greinargerð á dómsskjali nr. 15 bent á það, að lagður hafi verið fram höfuðstóll, er gaf tekjur til að standa straum af kvöðinni.

Má vera, að í upphafi hafi svo verið. En er aldir liðu, virðist sá höfuðstóll stundum hafa borið lítinn eða engan ávöxt, t. d. þegar jörðin Geitafell var í eyði, svo sem stundum virðist hafa verið fyrr á öldum, og 1958 er ósamræmið orðið það mikið, að „Geitafellsómagameðlagið“ var um það bil tvítugfalt afgjald Geitafellslands, miðað við erfðaábúð.

Verður dómurinn að telja, að á hverjum tíma verði að vera skynsamlegt hlutfall milli tekna af eign og afgjaldskvaða. Komi því vart til mála, að afgjaldskvöð geti að jafnaði verið hærri en arður af eigninni, sem hún hvílir á, hvað þá tvítugfaldur arðurinn.

Höfuðstóll sá, sem hér er lagður fram, er fasteign. Ætlazt er til, að arður af henni standi um aldur og ævi undir kvöðinni. Rís þá spurning um það, hvort nútíma þjóðfélag geti viðurkennt, að menn, sem dóu fyrir mörg hundruð árum, hafi raunverulega enn ráðstöfunarrétt á arði fasteignar, sem þeir töldust eiga í jarðvist sinni. Væri svo, væri hægt að binda um aldur og ævi arð þeirra fasteigna, sem komandi kynslóðir eiga að hafa uppeldi sitt af.

Lítur dómurinn svo á, að ekki sé skylt að fara í þessu efni lengur að fyrirmælum, sem orðin eru mörg hundruð ára gömul.

Áður fyrr var talið skylt að virða slík fyrirmæli um aldur og ævi, en réttarþróun nútímans hefur gengið í þá átt að losa síðari kynslóðir við slík fyrirmæli liðinna kynslóða, sbr. sem dæmi síðustu málsgrein 50. gr. erfðalaga nr. 8 frá 14. marz 1962, svohljóðandi: „Kvöð á arfi fellur niður í síðasta lagi við andlát erfingja.“ Sbr. enn fremur ákvæði 2. mgr. sömu gr. um

heimild ráðherra til að fella niður kvöð af arfi, ef sannað er, að ástæður, sem lágu til grundvallar kvöðinni, eru ekki framar fyrir hendi.

Sálugjafir áttu sízt að leggja byrðar á kirkjur, þær áttu að efla staðinn að auði og velmegun, þótt þær ættu stundum jafnframt að þjóna öðrum tilgangi, svo sem hér virðist hafa verið.

Á þeim tíma, sem kvöðin var á lögð, var ekki af þjóðfélagsins hálfu séð jafnvel fyrir afkomu snauðra og vesælla sem nú er gert. Framfærslan hvíldi að mestu á ættingjum, og það jafnvel fjarskyldum, og hefur vafalaust oft farið í handaskolum. Stofnandi hér umræddrar kvaðar ætlaði að tryggja einum bágstöddum á hverjum tíma skjól og framfæri í faðmi kirkjunnar. Hann hefur vafalaust ekki verið að hugsa um að létta framfærslubunganum af hinum velmegandi.

Nú á tímum, þegar þjóðfélagið hefur með löggjöf tryggt afkomu lítilmagnans með opinberri framfærslu á föstum tekjustofnum, virðist ástæðulaust að halda lengur í úrelt fyrirkomulag fyrri alda, enda virðist meðlagið ekki lengur bæta úr sárri neyð hinna snauðu, heldur létta byrði þeirra, sem góða afkomu hafa, útsvarsgreiðendanna. Kvaðir sem þessi virðast yfirleitt löngu niður fallnar í þjóðfélaginu, en þessi hefur af hreinni tilviljun verið endurvakin, svo sem að framan greinir.

Eftir að fátækraframfærslan færðist aðallega á hreppana, var eðlilegt að þeir tækju við þeim aukatekjum, sem til féllu í framfærsluskyni, en eftir að stór hluti fátækraframfærslunnar hefur flutzt yfir á ríkið og Tryggingastofnun ríkisins, verður að telja viðhorf þessara mála það mikið breytt, að full ástæða sé til, að hér um rædd kvöð falli niður. Vegna breyttra þjóðfélagsháttanna er hún orðin úrelt.

Því ber að sýkna stefnda af kröfum stefnenda í máli þessu. Eftir atvikum þykir rétt, að málskostnaður falli niður.

Þóknun sækjanda og verjanda ákveðst kr. 7.700.00 til hvors. Sækjendum var veitt gjafsókn.

Því dæmist rétt vera:

Stefndi, landbúnaðarráðherra f. h. Kirkjujarðasjóðs, á að vera sýkn af kröfum stefnendanna í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður, en þóknun málflytjenda ákveðst kr. 7.700.00 til hvors.